

Nr 243.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående åtgärder för befordrande av potatisodlingen m. m.; given Stockholms slott den 16 april 1917.

Under återopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels medgiva, att utfästelse meddelas att för statens räkning från vederbörande tillverkare inköpa de partier torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, som till staten hembjudas före den 1 juni 1918, till pris, som fastställas av en nämnd, utsedd på sätt Kungl. Maj:t må äga föreskriva, och vilket pris avpassas så, att odlare av potatis kan påräkna ett pris av 7 kronor för hektoliter potatis av fullgod beskaffenhet och med 18 procents stärkelsehalt, levererad vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast potatisens odlingsort;

dels medgiva, att utfästelse meddelas, att vid inköp före den 1 juni 1918 av potatis för statens räkning priset för hektoliter potatis av fullgod beskaffenhet, levererad vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast potatisens odlingsort, icke må understiga 7 kronor per hektoliter;

dels till understöd för anläggande av potatistorkerier å extra stat för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag, högst, 750,000 kronor, att under de närmare villkor Kungl. Maj:t bestämmer för ändamålet användas med iakttagande, att understöd ej må utgå med belopp överstigande halva anläggningskostnaden, ävensom medgiva att Kungl. Maj:t må under innevarande år låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detta belopp;

dels ock medgiva, att, beträffande de vid sådant med understöd av statsmedel anlagt torckeri framställda produkter, utfästelse om inköp,

som i första punkten härövan förmäles, må meddelas att gälla under två år från den dag, då understödet av Kungl. Maj:t beviljats, skolande i detta fall inköpspriset årligen fastställas.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. Dahlberg.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 april 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÄRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Departementschefen, statsrådet Dahlberg, anförde:

Då min företrädare i ämbetet den 20 mars 1917 anmälde frågan om räntefrihet å lån för anskaffande av utsädespotatis, meddelade han, att han i skrivelse den 13 i samma månad anmodat statens livsmedelskommission att skyndsammast föranstalta om utredning, huruvida icke förhållandena gjorde åtgärder från statens sida genom garanti av minimipris eller på annat sätt nödvändiga för befordrande av potatisodlingen.

Nämnda kommission har nu med skrivelse den 29 mars 1917 överlämnat utredning i sagda ämne, på kommissionens uppdrag verkställd av särskilt tillkallade sakkunniga personer, nämligen fil. doktorn Carl von Schéele, godsägaren Ernst Lundell, Torestorp, godsägaren Nils Kleen, Valinge, sekreteraren hos Kristianstads läns hushållningssällskap Viktor Ekerot och sekreteraren i kommerskollegiet Berndt Forsgrén, var-

jämte professorn Herman Juhlin-Dannfelt och fil. doktorn Otto Smith deltagit vid utredningens utarbetande.

Denna utredning är av följande lydelse:

»Då det till följd av nuvarande förhållanden blivit en tvingande nödvändighet att söka framkalla en ökad inhemsk produktion av i främsta rummet livsmedel för landets befolkning men därjämte av foder för dess kreatursstock, bör synnerlig uppmärksamhet ägnas åt odling av potatis. Denna växt kan nämligen lämna en större mängd direkt användbar mänsklig näring i förhållande till den använda jordvidden än någon annan av våra odlade växter och är därjämte synnerligen användbar till kreatursfoder och som råmaterial för viktiga industrier.

En ökning av landets produktion av potatis borde och jämförelsevis lätt kunna åstadkommas, emedan den odlas av varje jordbrukare över hela vårt land, så långt odling når, men i större delen av landet på jämförelsevis liten del av jorden, samt den med fördel kan odlas på så gott som alla jordslag, och den skördemängd, som i allmänhet erhålles på arealenhet, är så pass låg, att den utan svårighet bör kunna ökas. De förbättringar i odlingen, som härför fordras, — val av lämplig sort, förbättrad brukning av jorden och bättre vård av grödan under växandet samt rikligare gödsling och åtgärder mot potatissjuka — äro ock på det hela taget så säkra till sin verkan, att det ej borde möta större svårigheter att få dem allmänt genomförda.

Men trots allt detta torde benägenheten att öka potatisarealen eller vidtaga särskilda åtgärder för skördens ökning icke vara synnerligt stor bland massan av odlare. Erfarenheten har lärt, att till följd av höga transportkostnader och svårighet att avsätta potatis på avlägsnare orter en ökning av skörden lätt medför lokal överproduktion och starkt prisfall, varjämte den av kristidens förhållanden föranledda inskränkningen i potatisens användning till industriell bearbetning och till utfodring ytterligare ökat folkets misstro till säkerheten för en lönande realisation av ökade skördemängder, under det å andra sidan de starkt stegrade odlingskostnaderna avskräcka från vidtagande av åtgärder för skördarnas höjande. Då slutligen det för närvarande oerhört högt uppdrivna priset på potatis lockar till att hellre begagna denna konjunktur till försäljning av ineliggande förråd än att använda en större mängd potatis än vanligt till sättning, så kan det till och med vara att befara, att en inskränkning av odlingen under det vanliga skall inträda.

På grund av nu anförda förhållanden torde kraftiga åtgärder behöva vidtagas, om odlingens bibehållande i oförminskad omfattning eller helst en ökning av den för potatisodling använda jordvidden och av skördarna på arealenhet skall kunna påräknas.

Dessa åtgärder böra avse en uppmuntran till ökad och förbättrad odling, undanrödjande av de hinder och svårigheter, som kunna stå i vägen härför, samt spridande av upplysning om potatisens värde och användbarhet, om sättet att höja odlingens avkastning och om de åtgärder, som vidtagits för att främja odlingen och potatisens avsättning.

Beträffande åtgärder för att liva hågen att öka och förbättra odlingen av potatis, så torde en premiering av framstående odlingar eller pristävlan med sådana, vilka ju i vissa trakter med stor framgång använts för rotfruktsodlingens främjande, icke lämpligen böra bliva föremål för någon statens åtgärd. Den skulle nämligen

lätt antaga alltför stora proportioner, då den berör en odling, som redan bedrives av alla jordbrukare, och dessutom icke vara ägnad att framkalla den omedelbara ökning i skördarna, som frågan nu gäller. Där förhållandena synas giva anledning till att använda detta medel för potatisodlingens främjande, synes det böra helt och hållet bero på vederbörande hushållningssällskap, vilka redan äga medel och organ för anordnande av denna inom dess verksamhetsområde fallande åtgärd. Staten synes däremot bäst kunna uppmuntra till en ökad och förbättrad odling genom att giva odlarna trygghet för att odlingen skall bli lönande. Att härvid, i likhet med vad beträffande spannmål föreslagits, utfästa ett visst minimipris, till vilket staten skulle förbinda sig att övertaga skörden eller viss del därav, synes svårligen kunna komma i fråga. Ett övertagande av potatisen på hösten synes vara omöjligt, emedan tiden för uppgörelse, innan frost hindrar förrådets omhändertagande, är för kort och oviss samt potatisförråds förvaring under vintern, utan risk att en oproportionerlig del kunde komma att förfaras, synes överkomlig endast för odlarna själva.

En utfästelse åter att till ett tillfredsställande minimipris övertaga potatis på våren, såsom i en kungl. proposition till det norska stortinget ifrågasatts, skulle visserligen befria staten från svårigheten och risken av vinterförvaringen, men skulle kunna göra odlarna obenägna att på hösten och vintern bringa potatisen i marknaden till lägre pris än det för våren fastställda minimipriset. Det över den antagliga direkta konsumtionens behov möjligen förefintliga överskottet skulle härigenom till en större del komma att förvaras över vintern i stället för att ju förr dess hellre komma till användning till teknisk förarbetning och till utfodring för att därigenom förlust genom minskning av stärkelsehalten och genom förruttelse under vinterförvaringen så mycket som möjligt skulle undvikas.

Däremot torde ett fastställande av ett minimipris för vissa industriella produkter, som framställas av potatis, nämligen för stärkelse och torkad potatis (flingor och möjligen snitsel) icke böra föranleda några tekniska svårigheter, då dessa varor äro obegränsat hållbara och lätt transportabla. Ej heller torde en dylik utfästelse om varans övertagande till tillfredsställande minimipris innebära stor ekonomisk risk. Så länge brist råder på brödsäd, vilket tyvärr är att förvänta under flera år efter krigets slut, skall helt visst torkad potatis villigt betalas med pris, som icke avsevärt understiger priset å mjöl av spannmål, vilket den nämnda varan i stor utsträckning kan ersätta, och detta pris bör fullt täcka det nedan närmare angivna, för jordbrukaren tillfredsställande priset å potatis och kostnaden för torkningen. Om nämligen, såsom nu är föreslaget, ett minimipris sättes å vete och råg, som med minst 2.5 öre per kilogram överstiger nuvarande maximipris och mjölpriset undergår motsvarande stegring, så blir detta senare pris högre än potatisflingors antagliga produktionskostnad vid nedan beräknade potatispris. Stärkelse skulle med samma potatispris komma att i produktionskostnad stå avgjort högre i förhållande till ett antagligt mjölpris än dess näringsvärde betingar, men då stärkelse i marknadspris alltid står högre än mjöl i förhållande till bådass näringsvärde och icke har karaktären av ett oundgängligt livsmedel, torde från förbrukarnas sida intet vara att invända mot det minimipris å stärkelse, som kan anses skäligt, och dessutom är ju önskvärt, att stärkelseberedningen inskränkes till förmån för potatistorkningen, då den förra blott delvis men den senare fullständigt bevarar potatisens innehåll av närande ämnen.

I de trakter, där överskottet av potatis över ortens behov till direkt förbrukning till föda skulle kunna få avsättning för beredning av torkad potatis och stärkelse, skulle ett garanterat tillfredsställande minimipris å dessa varor innebära en stor trygghet för en lönande avsättning av potatis, och möjlighet skulle också finnas att med potatisindustriens tillhjälp fastställa ett minimipris å den potatis, som där funne användning som råvara. Om nämligen, såsom här nedan närmare skall anföras, fabriksmässig teknisk bearbetning av potatis blir föremål för kontingentering, skulle licens för all fabriksmässig förarbetning av potatis kunna förbindas med skyldighet att betala potatisen med visst lägsta pris i förhållande till dess stärkelsehalt.

I avseende på de minimipris, som sålunda böra åsättas potatis och därav beredda produkter böra följande omständigheter beaktas.

Om sättpotatisens mängd antages till vad den officiella statistiken för åren 1903—1915 anger eller 16.5 deciton och skörden till 116 deciton per hektar, så motsvarar den inträdda stegringen i potatispriset från omkring 8 till för närvarande omkring 20 kronor per deciton en ökning i utsädeskostnad av 1 krona 72 öre per deciton av skörden. Övriga produktionskostnader eller arbete och gödselkostnader hava också stegrats, och då potatis under senaste åren före krigstiden vid brännerier betalats med i medeltal 2 kronor 50 öre per hektoliter eller 3 kronor 50 öre per deciton beräknat efter 18 procent stärkelsehalt, synes man vid nu ifrågavarande prissättning böra utgå från ett pris av minst 5 kronor per hektoliter eller omkring 7 kronor per deciton potatis. motsvarande 38 öre per procent stärkelse i 1 deciton potatis.

Motsvarande pris på industriella produkter beredda av potatis kunna ej beräknas utan kännedom om bränslekostnaden, vilken utgör den ojämförligt största delen av tillverkningskostnaden utöver materialkostnaden men för närvarande är oberäknelig för även en kort tid framåt.

Vid fastställandet av minimipris på ifrågavarande produkter, vilket torde böra uppdragas åt en nämnd, vari industriens intresse är på ett för densamma betryggande sätt representerat, bör hänsyn tagas ej blott till produktionskostnaden utan även till ifrågakommande licensavgifter, vilka under den senast gångna tiden uppgått till avsevärda belopp.

I de landsdelar, där fabriksmässig förarbetning av potatis förekommer, plägar priset på matpotatis, trots dennas i allmänhet lägre stärkelsehalt, icke vara lägre än på fabrikspotatisen, och ett tillfredsställande minimipris å den senare kan därför betraktas som betryggande för även den förras lönande avsättning.

I de delar av mellersta och norra Sverige, där ortens egen odling icke fyller behovet, bör ett pris av lägst 5 kronor per hektoliter i överskottsarterna verka betryggande för odlarna, synnerligen som den från annan ort tillförda potatisens pris ökas med fraktkostnaderna, som från Skåne utgöra till Stockholm omkring 1 krona och till exempelvis Umeå ungefär 1 krona 50 öre per deciton, samt med mellanhandskostnaderna, som före kristiden i Stockholm beräknades till 60—70 öre per deciton.

I vissa trakter av mellersta Sverige, som ligga något avlägsna från Stockholm och andra goda avsättningsplatser och sakna fabriker för industriell förarbetning av potatis, har en tillfällig överproduktion stundom medfört svårighet för en lönande avsättning av överskottet. Denna svårighet borde numera vara minskad,

sedan erfarenheten lärt, att potatis kan användas till utfodring åt hästar och andra husdjur med så god foderverkan, att 3 kilogram potatis med omkring 18 procent stärkelse kunna ersätta 1 kilogram havre, ett förhållande som vid nuvarande pris å kraftfoder motsvarar över 6 kronor per deciton potatis. Avsättningen av potatis till lönande pris bör emellertid även inom dessa orter i någon mån kunna tryggas genom anläggande av torkerier, vilka dock ej kunna betala den i dessa landsdelar alstrade stärkelsefattigare potatisen med samma pris per hektoliter som ovan beräknats för den stärkelsarikare i södra Sverige. För att ytterligare utjämna den skillnad i realisationspris, som kan förekomma mellan olika orter, är det önskvärt, att en nedsättning i de i förhållande till varans värde höga fraktprisen för potatis å statens järnvägar bleve genomförd åtminstone under kristiden.

Kraftigast reglerande på potatispriset skulle dock antagligen verka, om staten fastställde ett visst lägsta pris, ej understigande 5 kronor för hektoliter, som staten skulle betala vid inköp av potatis för allmänt behov.

Framför allt synes dock önskvärt, att för utjämning av priset förhållandena samt för åstadkommande av en planmässig fördelning av skörden en central myndighet bleve inrättad, vilken det skulle åligger dels att omedelbart vid skörden införskaffa möjligast noggranna uppgifter om potatistillgången i rikets alla delar, dels att vidtaga åtgärder för en ändamålsenlig fördelning av denna, så att såväl jordbrukare som industriens och handelns män finge visshet om vilka mängder potatis de kunde påräkna under konsumtionsåret, och säkerhet mot oberäknade påbud om inskränkningar i användningen av potatis.

Denna central borde hava att på grund av tillgången på potatis bestämma, hur mycket därav finge användas för olika tekniska ändamål och genom licenser fördela detta på de olika fabrikena på grund av dessas avverkningskapacitet och deras ortliga fördelning, så att avsättning av råvaran kunde ske med minsta möjliga frakter. Samma myndighet borde också hava uppmärksamheten riktad på underlättandet av matpotatisens jämna fördelning genom reglering av fraktpriser och handelns ordnande, varvid hänsyn borde tagas särskilt till de orter, där avsättningen av överskott möter svårigheter. För det senare ändamålet borde den stå i samverkan med de lokala livsmedelsnämnderna samt anordna förbindelse mellan dessa och föreningar av odlare.

För att potatisskörden till så stor del som möjligt måtte komma att fylla bristen på människonäring är det synnerligen önskvärt, att en omfattande potatistorkningsindustri kunde komma till stånd i alla de delar av landet, där lokal överproduktion plägar förekomma. Denna industri har särskilt för nuvarande tid det företräde framför bränneri- och stärkelsefabriksindustri, att den fullständigt tillvaratager hela potatisens näringsinnehåll och därav bereder människoföda. Den är ock särskilt beaktansvärd därför, att den skulle bereda odlarna i bränneridistriktet trygghet för fortfarande löpande avsättning av potatisen, även om bränneriindustrien komme att starkt inskränkas.

Då en sådan industris ekonomiska bärighet under normala förhållanden är mycket osäker, har den hittills icke nått någon avsevärd utveckling, i det att endast ett torkeri varit i gång under senast förflutna år.

Även om man ej kan våga hoppas på en sådan utveckling av potatistorkningsindustrien i Sverige som den nått i Tyskland, där potatisen har i medeltal högre stärkelsehalt och bränsleprisen äro lägre än i Sverige, är det dock antagligt.

att denna industri skulle kunna bära sig hos oss, om sådant stöd lämnades densamma, att anläggningskostnaderna bleve amorterade under kristiden, då avsättning till högt pris finnes för dess produkter.

Dylika anläggningar borde sedan så mycket lättare kunna bära sig, som deras produkter hunne bliva inarbetade i marknaden och komma i allmän användning under den tid bristen på människoföda är rådande. Det behöfliga stödet synes lämpligast böra givas därigenom, att staten dels lämnar anslag uppgående till viss del av anläggningskostnaden, dels garanterar avsättning av produkten till sådant pris och under så lång tid, att anläggningskostnaden under denna tid hinner att bliva amorterad. Ett anslag till anläggningskostnaden vore desto mer befogat, som anläggningen för att motverka den rådande bristen på livsmedel skulle ske på en tid, då såväl byggnadskostnader som maskinpris äro högt uppdrivna över den normala prisnivån. Om staten lämnade ett anslag utan återbetalningsskyldighet, uppgående till halva anläggningskostnaden, synes garantien för den beredda produktens avsättning till visst skäligt pris kunna inskränkas till två år, vilket i betraktande av de små utsikterna till ökad tillgång av människonäring under de närmast följande åren, såsom redan framhållits, icke synes innebära stor ekonomisk risk. I samma mån garantitiden inskränkes eller ökas, bör understödet bliva högre eller minskas.

Då torkerierna synas böra i främsta rummet förläggas till de trakter, där potatisodlingen nått största utsträckning utöver ortens behov av människoföda och kreatursfoder, eller de båda skånska länen och Blekinge, kunna dessa läns skördemängder och behov av potatis lämpligen läggas till grund för en beräkning av behöfligt antal torkerier utan att härvid förbises, att liknande anläggningar kunna vara önskvärda även i andra landsdelar. Skörden av potatis i dessa tre län har i medeltal för de 4 senaste åren uppgått till 719,000 ton. Om en ökning av 5 procent skulle uppnås, skulle skörden under innevarande eller närmast följande år kunna beräknas till 755,000 ton. Under antagande av en förbrukning till direkt människoföda av 200 kilogram per person och år, skulle för en befolkning av 860,000 personer erfordras ungefär 172,000 ton. Till utsäde för den med 5 procent ökade odlingen skulle erfordras 83,000 ton. För tillverkning av 11,000 ton stärkelse 64,700 ton och till bränning av 12 miljoner liter brännvin av normal styrka 50,000 ton, motsvarande hälften å en tredjedel av den för detta ändamål under åren närmast före kristiden använda potatismängden. Slutligen kan för utfodring beräknas lika mycket som till människoföda eller 172,000 ton.

Sammanställas dessa siffror för förbrukningen

till människoföda	172,000 ton
» utsäde	83,000 »
» stärkelse	64,700 »
» brännvin	50,000 »
» utfodring	172,000 »

eller tillsammans 541,700 ton,

skulle av skörden, 755,000 ton, återstå 213,300 ton. Härav skulle efter det låga utbytet av 26 kilogram flingor per deciton potatis kunna beredas omkring 55,000 ton flingor. För denna fabrikation skulle erfordras ett antal av 46 torkerier med en årlig avverkningsförmåga av 1,200 ton, de största som hittills ifrågasatts i Sverige.

I avseende på arten av dessa anläggningar (förtorkning av flingor eller snitslar), torkningsmaskineriets konstruktion samt anläggningskostnaderna kan för närvarande föga sägas i brist på tillförlitliga underrättelser om denna industris senaste utveckling.

Ifrågakommande nyanläggningar torde böra förenas med redan förefintligt bränneri eller stärkelsefabrik, emedan därigenom kostnaden för särskild ångpanneanläggning kan inbesparas och emedan dessa fabriker redan hava skapat en krets av potatisleverantörer i sin omgivning.

Den enda nu i brukbart skick varande anläggningen, å Löberöd i Skåne, vilken är förenad med därvarande bränneri och använder dettas ångpanna, är beräknad för en årlig tillverkning av 600 ton flingor och uppgives hava kostat 35,000 kronor, varav 19,500 kronor för det vid Hässleholms mekaniska verkstad tillverkade maskineriet.

För en anläggning, vari även ångpanneanläggning ingår, under år 1915 planerad av Sveriges bränneriidkareförening för en tillverkning av 1.200 ton flingor. beräknades kostnaden till 75,000 kronor.

Då potatistorkningsindustrin är högst utvecklad i Tyskland och antagligen åtskilliga förbättringar i dess teknik och driftsanordningar i övrigt där kommit till stånd under kriget, vore det för sakens främjande synnerligen önskvärt, att någon eller några sakkunniga personer ofördröjligen bleve utsända för att studera den därvarande potatistorkningsindustrin och inhämta underrättelser om och till vilket pris erforderligt maskineri därifrån skulle kunna erhållas, vilket pris troligen skulle kunna bliva lägre än de svenska fabriker, som tillverka dylika maskiner, äro villiga att erbjuda.

För potatisodlingens befordran under innevarande år är tillgången av konstgödsel och utsäde till skäligt pris en förutsättning. Dock synes ej vara lämpligt att ifrågasätta, att det allmänna härvidlag skulle träda emellan som direkt understödjande utan blott genom sådana regleringsåtgärder, som kunna åstadkommas. Beträffande konstgödsel har detta redan skett så till vida, som priset å chilesalpeter och superfosfat reglerats genom statens åtgärder. men då tillgången på chilesalpeter är så knapp, att detta gödselmedel blott i mycket ringa mängd torde bliva tillgängligt för potatisodlare, synes det vara så mycket mer önskvärt, att åtgärder kunde vidtagas för att andra kvävegödselmedel, Norges salpeter, svavelsyrad ammoniak och kalkkväve, bleve tillgängliga till pris, som motsvara det å chilesalpeter fastställda. Det synes ej vara uteslutet, att staten skulle kunna i år likasom under år 1916 inverka på fabrikanter och försäljare av kalkkväve, så att detta för potatisodling lämpliga gödselmedel bleve tillgängligt till pris, som stode i det förhållande till priset å chilesalpeter, som betingas av kvävet värde i dessa båda gödselmedel, och bleve detta pris sålunda reglerat, torde priset på svavelsyrad ammoniak utan särskild åtgärd komma att inställa sig någorlunda i samma förhållande.

Anskaffning av utsäde torde i år kanske komma att möta svårigheter; särskilt då det gäller att skaffa i avkastning framstående sorter och i större mängd än vanligt för odlingens utsträckning. Denna ytterst viktiga angelägenhet har dock redan beaktats, i det att lantbruksstyrelsen efter inhämtande från hushållningssällskapen av underrättelse om tillgången på potatis hos Konungen gjort framställning om räntefria lån åt hushållningssällskapen för anskaffande av sättpotatis åt odlare inom sällskapets respektive distrikt, varför här blott må ytterligare framhållas den grundläggande betydelse den föreslagna åtgärden kan hava för åstadkommande av potatis-

odlingens utsträckning och önskvärdheten av att hushållningssällskapen måtte ägna denna viktiga angelägenhets befordran sin kraftiga medverkan.

Slutligen må även erinras om behovet av spridande till lantmännens bredaste lager av upplysning i den fråga, som nu behandlats. Skördeavkastning av potatis har visserligen på senare år stigit, så att den för hela riket plägar växla mellan 10 och 12 ton per hektar, men denna skördesiffra är lägre än motsvarande tal för alla våra grannland utom Finland. Således har enligt tillgängliga officiella statistiska uppgifter medelskörden av potatis under åren 1906—1915 varit

i Norge	153	deciton	per	hektar
i Storbritannien	144	»	»	»
i Danmark	141	»	»	»
i Tyskland	137	»	»	»
i Sverige	107	»	»	»

Även mellan Sveriges olika län äro skillnaderna i medelskörden så stora, att intet tvivel kan råda därom, att en betydlig ökning av potatisfältens avkastning med lätthet skulle kunna nås genom val av bättre sorter, genom förbättrad behandling av jorden och den växande grödan samt genom rikligare och ändamålsenligare gödsling.

Upplysning om dylika förbättringar och agitation för deras genomförande, likasom ock upplysning rörande potatisodlingens stora betydelse för folkhushållningen och den möjlighet den innebär att lindra de nu rådande näringsbekymren samt slutligen om de åtgärder, som från det allmännas sida vidtagits, och det biträde, som erbjudes för odlingens främjande, är helt visst av stor betydelse för sakens framgång.

Detta upplysningsarbete har redan under den senast gångna tiden ökat och tilltagit i intensitet genom tidskriftsartiklar och flygblad, men det ligger stor vikt på att det föres vidare ut bland den stora massan av odlare, vilka man svårigen når genom tryckta skrifter. Upplysning och agitation ute i bygderna bör därför nu omedelbart komma till stånd i ökad utsträckning, och det synes vara skäl att hushållningssällskapen anmodas att genom sina konsulenter påtaga sig detta arbete.

På grund av vad sålunda anförts må såsom önskvärda åtgärder för befordrande av ökad och förbättrad potatisodling framhållas:

för producenten tillfredsställande minimipris garanteras för följande konsumtionsår för stärkelse och torkad potatis, vilka pris böra fastställas av en nämnd, vari producentintresset bör på ett betryggande sätt vara representerat, och vilket bör avpassas så, att odlaren kan påräkna ett pris av 5 kronor per hektoliter av potatis med 18 procentig stärkelsehalt;

för beredning av brännvin, stärkelse och torkad potatis meddelas i lämplig utsträckning licenser, vid vilka som villkor fogas bestämmelse om skyldighet att betala den potatis, som användes som råvara, med ett pris ej understigande det nyss anförda;

utfästelse, att staten vid inköp av potatis för allmänt behov betalar minst 5 kronor per hektoliter;

järnvägsfrakterna för längre transporter böra om möjligt nedsättas;

en central myndighet inrättas för att leda fördelningen av potatisskördens användning till människoföda, utfodring och industriellt bruk samt för att i samverkan med lokala livsmedelsnämnder och jordbrukarföreningar organisera handeln, så att prisen bliva så mycket som möjligt utjämnade och omsättningen må ske utan onödiga omgångar och kostnader;

för nyanläggning av torckerier beviljas statsanslag för halva anläggningskostnaden samt garanteras avsättning av den torkade potatisen till fastställt minimipris under två år, vilket minimipris årligen bör fastställas på sätt ovan angivits;

en eller flera sakkunniga utsändas omedelbart till Tyskland för att studera potatistorkningsindustrien för att sålunda möjliggöra fullt moderna torckeriers anläggning redan under innevarande år:

åtgärder vidtagas om möjligt för nedbringande snarast möjligt av priset på kalkkväve; samt

hushållningssällskapen anmodas att vart och ett inom sitt område ofördröjligen anordna en energisk upplysnings- och agitationsverksamhet för att befordra en ökad och förbättrad potatisodling.»

Statens livsmedelskommission har för egen del anfört:

»Statens livsmedelskommission, som till alla delar instämmer i vad de sakkunniga i sin framställning anfört och föreslagit, vill för sin del särskilt framhålla önskvärdheten av, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt vidtaga åtgärder, i syfte att minimipris må bliva garanterade i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag å torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos samt de kvantiteter potatis, som staten för allmänt behov kan komma att inköpa.

Vidare vill kommissionen anmäla, att — därest Kungl. Maj:t lämnar nådigt bifall till de sakkunnigas förslag i ärendet och utser livsmedelskommissionen att handlägga ärenden, som enligt förslaget äro avsedda att tillkomma viss central myndighet eller särskilt tillsatt nämnd — kommissionen har för avsikt att inrätta en speciell avdelning inom kommissionen, benämnd potatisbyrån, för handläggande av ifrågakommande uppgifter. Ävenså anser kommissionen, att det vore lämpligt uppdraga åt en dylik byrå att handhåva jämväl den närmaste ledningen med igångsättande av anläggning av potatistorckerier, pröva ansökningar om statsbidrag för dessas anläggande, kontrollera deras verksamhet samt överhuvudtaget utföra det arbete, som från det allmännas sida kan ifrågakomma beträffande potatisfrågan och vad därmed sammanhänger.

Vad slutligen beträffar storleken av det statsbidrag, som torde kunna ifrågakomma för nyanläggning av torckerier, torde det för närvarande icke vara möjligt att fullt exakt angiva någon summa. I utredningen anges *högsta* möjliga antal torckerier (med årlig avverkningsförmåga av 1,200 ton potatis) till 46, men enligt vad kommissionen sedermera inhämtat av representanter för de sakkunniga torde man med stor visshet kunna antaga, att antalet fabriker, som verkligen kan tänkas bliva anlagda, näppeligen kommer att överstiga 30. Då enligt sakkunnigas förslag statsanslag skulle utgå för endast hälften av anläggningskostnaderna, vilka i medeltal per torckeri av den omfattning, som i framställningen föreslagits, kunna uppskattas till cirka 50,000 kronor, torde totala kostnaden kunna beräknas till cirka 750,000 kronor.»

Särskilda framställningar hava därefter gjorts från vissa hushållningssällskap med flera om minimipris å potatis.

*Departements-
chefen.*

Erfarenheten under innevarande konsumtionsår har tillfullo ådagalagt vikten för folknäringsens betryggande av att äga tillräckligt stor tillgång till potatis och därav beredda produkter. Det är enligt min mening oundgängligen nödvändigt, att man redan nu vidtager lämpliga åtgärder för att i detta hänseende så vitt möjligt säkerställa sig för nästa konsumtionsårs behov.

En viktig och, såsom är att hoppas, gagnarlig åtgärd har redan vidtagits genom Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut om räntefria lån för anskaffande och tillhandahållande av utsädespotatis. I och för sig är dock denna åtgärd icke tillräcklig. Beträffande potatisen gäller likväl som i fråga om sockerbetorna och brödsäden den av min företrädare med full rätt framhållna grundsatsen, att det viktigaste och troligen det enda verkligt effektiva sättet att stimulera till ökad odling är att tillförsäkra odlarna en sådan betalning för skörden, att odlingen kan beräknas komma att löna sig. Man kan nämligen icke påräkna, att en odling skall utökas eller ens bibehållas i oförminskad omfattning, ifall den icke går ihop i ekonomiskt hänseende för odlaren.

Den nu verkställda, härovan återgivna utredningen angående potatisodlingens främjande har till fullo bestyrkt denna för övrigt självklara sats. Vissa svårigheter hava emellertid visat sig förefinnas för att i fråga om potatisen anordna prisgarantisystemet på alldeles enahanda sätt som beträffande brödsäden, och de sakkunniga hava därför tillstyrkt, att man måtte framgå på en annan väg, nämligen genom garanterande av minimipris för vissa av potatis framställda produkter och utfästelse av staten att inköpa dessa produkter till nämnda pris. Härigenom skulle själva potatispriset påverkas indirekt och möjlighet funnes för övrigt att vid beviljande av licenser för användandet av potatis till industriellt bruk uppställa fordran på att potatisen inköptes till visst minsta pris, som naturligtvis skulle kunna växla efter varans kvalitet. Minimipriset å förenämnda industriella produkter skulle enligt förslaget icke redan nu i förväg fastslås utan skulle bestämmas av en särskild nämnd, där de olika intressena vore företrädade. Därjämte borde staten utfästa sig att vid inköp av potatis för allmänt behov betala minst 5 kronor för hektoliter.

Detta prisregleringssystem, vilket blivit utförligare beskrivet av de sakkunniga, synes mig vara väl funnet. Med hänsyn till senaste tidens starka prisstegring å potatis torde det emellertid vara nöd-

vändigt, att det pris, varå garantien skall grundas, höjes utöver 5 kronor, för att det må innebära någon uppmuntran till ökad odling. Jag vill tillstyrka ett pris av 7 kronor för hektoliter, motsvarande ungefär 10 kronor för deciton. Då någon viss tidrymd för giltigheten av statens nu ifrågavarande utfästelser bör fastställas, men den föreslagna tiden ända till utgången av nästa konsumtionsår synes mig för det nu avsedda ändamålet uppnående vara dels onödigt lång dels ock möjligen kunna försena varans bringande i marknaden, anser jag densamma böra begränsas intill den 1 juni 1918. I likhet med vad som bestämts angående brödsäden bör prisberäkningen avse potatis av fullgod beskaffenhet, levererad vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast dess odlingsort.

För att underlätta potatisens industriella förarbetning till för folknäringen användbara produkter, som äro lätta att lagra och transportera, hava de sakkunniga tillstyrkt understöd för anläggande av potatistorkerier. Även detta förslag finner jag vara särdeles välbetänkt. Då, såsom livsmedelskommissionen frambållit, större antal nya torkerier än 30 icke torde komma att anläggas, kan statsbidragsbeloppet inalles beräknas till högst 750,000 kronor. Medel härtill torde böra begäras av riksdagen och beräknas utgå från de medel till belopp av 24 miljoner kronor till åtgärder i prisregleringssyfte, som Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att tillsvidare beräkna utom huvudtitlarna.

För att dessa nyanlagda torkerier skola kunna påräkna att inom avsedd tid amortera sin anläggningskostnad, torde för deras del tiden för statens prisgaranti å den framställda produkten böra, såsom de sakkunniga ock föreslagit, utsträckas till två år, vilken tid bör räknas från den dag, då Kungl. Maj:ts beslut om understödet fattats.

Vad övriga av de sakkunniga och livsmedelskommissionen framställda förslag angår, behöva desamma icke, åtminstone för närvarande, föranleda någon framställning till riksdagen.

På grund av vad jag nu anfört får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att utfästelse meddelas att för statens räkning från vederbörande tillverkare inköpa de partier torkade potatisprodukter, potatisstärkelse och glykos, som till staten hembjudas före den 1 juni 1918, till pris, som fastställas av en nämnd, utsedd på sätt Kungl. Maj:t må äga föreskriva, och vilket pris avpassas så, att odlare av potatis kan påräkna ett pris av 7 kronor för hektoliter potatis av fullgod

beskaffenhet och med 18 procents stärkelsehalt, levererad vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast potatisens odlingsort;

dels medgiva, att utfästelse meddelas, att vid inköp före den 1 juni 1918 av potatis för statens räkning priset för hektoliter potatis av fullgod beskaffenhet, levererad vid den järnvägsstation eller hamn, som är närmast potatisens odlingsort, icke må understiga 7 kronor per hektoliter;

dels till understöd för anläggande av potatistorkerier å extra stat för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag, högst, 750,000 kronor, att under de närmare villkor Kungl. Maj:t bestämmer för ändamålet användas med iakttagande, att understöd ej må utgå med belopp, överstigande halva anläggningskostnaden, ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må under innevarande år låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detta belopp;

dels ock medgiva, att, beträffande de vid sådant med understöd av statsmedel anlagt torkeri framställda produkter, utfästelse om inköp, som i första punkten härovan förmåles, må meddelas att gälla under två år från den dag, då understödet av Kungl. Maj:t beviljats, skolandet i detta fall inköpspriset årligen fastställas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlåtast till riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.